

„Én is itt tanultam kettőt:
Hazát s nemzetet szeretni.“

Legyenek áldva e falak
S ők nyugodjanak csendesen,
Zavartalan álmuk felett
Örökös hálánk lebegjen.
A tavasz hozzon virágot,
Vihar ne sértse nyugalmuk;
Ha tövises volt életük:
Legyen virágos sirhalmuk.

Es ti, kiknek tiszta keblét
Meleg, hő sziv dobogtatja,
Ne feledjétek a multat
Buzditson az mindig nagyra.
Folyjon munka közt egy célért
Szerényen egész életünk,
De ha a szent cél kívánná:
A vésszel is szembenézzünk.

Ne csüggedjünk . . . győzött a kor,
Nincs a mi tőreit hintse,
Oszlik az éj, — hajnalodik,
Lehullt a szellem bilincse.
Ne csüggedjünk, — nem veszhet el
A mi magasztos és dicső,
A milyen sötét volt a mult:
Olyan fényes lesz a jövő! . . .

V.

BEZÁRÓ BESZÉD.

Mondotta KOVÁCS JÁNOS, igazgató-tanár.

Mélyen tisztelt gyülekezet!

„Csak törpe nép felejthet nagyságot,
Csak elfajult kor hős elődöket;
A lelkes eljár ősei sirlakához
S gyujt régi fényél új szövétneket.
S ha a jelennek halványul sugara:
A régi fény ragyogjon fel honára!“

Garay.

Igen: „csak törpe nép felejthet nagyságot;“ de: „a lelkes
eljár ősei sirlakához s gyujt régi fényél új szövétneket!“ És az

a nemzet, az a vallásközönség vagy társulat, mely nagyjai, jelesői emlékezetének oltárán a hála és kegyelet fellángoló tüzét nem engedni elhamvadni: az biztosítja magának a jövőt.

Hogy mi nem vagyunk méltatlan utódok, hogy mi koronként eljárunk őseink sirlakához“ s kedves emlékeikkel foglalkozni ohaj-tunk, azt a visszaemlékezés mai ünnepéye, melyen az ifjui nemes lelkesedés és a férfiúi higgadt megfontolás ígéinek hálaszózatai elhangzottak, fényesen igazolja. S meg vagyok győződve, hogy mint hálás, lelkes utódoknak, mindnyájunknak szive, lelke, fenséges, meghatott érzésekkel tölt el a lefolyt hálaünnepély alkalmával, a midőn emlegetni hallottuk azon jeleseinket, a kik a közjónak éltek, s áldoztak mindenütt, a hol a boldogítás oltárát feltalálták; a kik egész életüket egy üdvös célnak, a mi jólétünk és mivelődhetésünk előmozdításának szentelték. De, hogy valójában maradandók is lesznek a bennünk keletkezett kegyeletes érzések, és hogy igazán tiszteljük emlékeiket, bizonyítsuk be azzal, hogy tettek által is törekedünk hozzájuk méltók lenni, hogy elsajátítjuk s z e l l e m i s z e r e t e t ö k e t, azt a s z e r e t e t e t, mely nemcsak érzelg s szép szavakban nyilatkozik, hanem a mely hatásban, cselekvésben, áldozásban, a közmivelődés és szellemi jóllét előbbre vite-lében keresi feladatát. Bizonyítsuk bé irántuki hálánkat a val, hogy mélyen keblünkbe oltjuk azt az odaadó áldozatkészséget, melyet iskoláik, egyházaik iránt mindig gyakoroltak; hogy állandóan lelki szemünk előtt lebeg az, miszerint az erkölcsök tisztasága, fegyhetlensége volt kiváló ékessége, disze puritan szellemü elődeinknek.

- Különösen ugy lesz hozzájuk legméltóbb hálaünnepélyünk, ha a „régí féynél“, az ök mély vallásos érzelmöknél s hitbuzgóságuknál — melyekre nekünk a vallás iránti közöny mai hires korában oly nagy szükségünk van — „új szövétneket“ gyujtunk.

Igen, mélyen tisztelt gyülekezet! a józan értelemmel párosult mély vallásos érzelem volt az a titkos varázserő, mely őseinket három század folytán annynyi nyomás, üldözés és szenvedés közepett is fentartotta, e volt az a bűv erő, a mely az elenyészás sirja szélére jutott egyházunknak erőhatalommal elvett templomai s nevelőintézetei helyett újakat létesített. A mély vallásos érzelem s hitbuzgóság tündöklő tanusítványait tapasztaltuk a közelebbi öt év folyama alatt is kiseded anyaszentegyházunk buzgó „fiai és leányai“ részéről tett kegyes alapítványokban. Nem a mély vallásos érzelem és hitbuzgóság bámulatos műve-é, hogy angol és amerikai hitrokonink testvéri karokat tárnak felénk s tetemes anya-

gi segélyvel járulnak nevelő intézeteink fentartásához. Hát valamenynyi jótevőnk alapítványleveleiből nem a legmelegebb vallásos buzgóság sugárzik-e ki? Augustinovic Pál, halhatatlan emlékü jótevőnk az isteni tiszteletben s buzgóságban ritka példát mutatott, s még halálos óráján is éneklé: „Az úr énnékem őriző pástöröm, azért semmiben meg nem fogyatkozom” s az emberiség legnagyobb jótevője Jézus szavaival kiálta fel: „Most vigyázzatok és imádkozzatok, mert eljöttek a nehéz órák”.

Napjainkban, az igaz, hogy egy átmeneti korszakot élünk. Eddig a vallásért, egyházért áldoztak, ma minden a tanügy érdekében történik. A vallás háttérbe szorult. Azonban ez új irány a mi egyházunkban, a hol a vallás és iskola egymást egészítik ki, nem fog változást előidézni. Nem, mert szabadelvű vallásunk a tudományyal és a természet törvényeivel mindig összhangzatban állott s áll ma is, következőleg egy művelt lélek és a józan ész követelményeinek megfelel. Ezért óhajtom, mélyen tisztelt gyülekezet, hogy vigyük el magunkkal a mai ünnepélyről őseink hagyományos mély vallásos buzgóságát és az „Isten házának szerelmét”. Fejlesztjük éber gonddal és figyelemmel e drága lángot, mint örökön égő Veszta-tűzet saját magunk és utódaink számára; mert ha ez kialszik, akkor unitárius egyházunkra, mely annyi vihart kiállott, a vestatűz hanyag őreire mért büntetés várakozik. Ápoljuk keblünkben a vallásos buzgóságot, mert a vallástalanságból közöny, a közönyből a közügyektől való elhidegülés és teljes részvétlenség származik. Hogy jelenleg kedvezőbb körülmények között élünk, mint őseink, ne gondoljuk, hogy tevékenységünk s áldozatkészségünkre nincs szükség. Ellenkezőleg. Ránk sokat biztak és sokat kérnek számba. Nevelő intézeteinknek a jelenkor kivánalmi szerint leendő berendezése és felszerelése égető kérdés. Külségélyre nem támaszkodhatunk. Életerőnk forrását önmagunkban kell keresnünk s életrealitásunkat buzgó vallásosságunk s minden áldozatra kész szeretetünk által kell tanusítanunk. Egyesüljünk azért mindnyájan egyházunk szeretetében és közügyeink lelkes pártolásában; egyesüljünk mi, a kiket egy közös hitvallás egy feloldhatatlan szent kapcsolatba fűzött össze! Nemcsak azok a jótevők, a kik nagy összeget áldoznak a nevelés oltárára, hanem azok is, a kik hiven betöltik azt a kört, melyben munkálkodnak s megviszik tehetségük szerint hazájuknak s egyházuknak, a mivel tartoznak; igen, mert az egyesek kötelességeinek lelkiismeretes

teljesítésétől függ az egyetemesség felvirágzása is.

Különösen titeket, kedves ifju barátim! saját fogékony szíveitek legnemesebb hevülésére, dicső őseink legszentebb emlékeire kérlek, hogy miként a római és görög ifjak isteneik szobrai előtt tanultak nagygyá lenni, úgy ti is jóltevőink vonzó képeinek emlékezeteitekben leendő gyakori felújítása által tanuljatok tőlük minden szép, jó és nemes iránt lelkesedni, nevelő dajkáitok, az unitárius intézetekhez hálásak lenni, s egyházunknak érdekeit szellemi és anyagi kincseitekkel annak idejében hathatósan előmozdítani, hogy így a ti neveiteket is a jóltevők között emlegessék majdan az utódok s áldják emlékeiteket!

A kegyelet e magasztos hála ünnepélyét azzal a hő óhajtással zárom bé, hogy az egy igaz Isten őrizze meg közöttünk dicső őseink boldogító szellemét s hitbuzgóságát, nevelje számát azon biv és önzetlen munkásoknak, kik méltó „sáfárai a rájok bizott talentumoknak!“

AZ OROSZ ÉS OLASZ NÉPISKOLÁZÁS KÖRÉBŐL.

A „Ker. Magvető“ is elvégre hozzászól a keleti kérdéshez. Beleszól a tájékozódás szempontjából, a mennyiben szükség tisztába jönnünk azzal, hogy a támadó fél (az orosz) mennyi szellemi és erkölcsi erélyvel és értékkel rendelkezik. E két erély legigazabb mértéke — úgy hiszszük — se nem a szappan, se nem a zsidók helyzete, (mert némelyek ezekkel szokták az országok miveltségét mérni) — hanem a népiskolázás.

I.

A chinai, indiai, szóval a „kezdeties“ keleti iskolázás köréből csak egy lépést kell tennünk, hogy az európai-orosz, illetőleg „északkeleti“ népiskola földjére érjünk. Ezelőtt több mint negyven esztendővel írta volt egy illetékes egyén a dorpáti egyetem évkönyveiben, hogy „az orosz nép oly formán van a miveltséggel, mint az orvossággal, az az csak az orvosi rendelvény kényszerének engedve veszi be“. Ez a mondás — úgy látszik — ma is igaz, s annál igazabb, mert a mint eléggé megbízható leírásokból olvassuk Oroszország szellemi orvosai a nép iskolázására recipéket talán írnak, de a megrendelt orvos szerek megkészítésével és beadásával édes keveset törődnek.